

TWEE MERCUREN IN NIEUWE EDITIES

ANNEMIEKE MEIJER

Hendrik Doedijns, *De Haegse Mercurius* (9 aug. 1697 - 1 febr. 1698), opnieuw uitgegeven met inleiding door Rietje van Vliet. ISBN 90-75179-06-5. 330 pp. f 39,95

Jacob Campo Weyerman, *Den Amsterdamschen Hermes I* (1722) no. 1-8, voorafgegaan door *Het papiere voorhangsel*, ingeleid en geannoteerd door Riet Hoogma en Mandy Ruthenkolk. ISBN 90-75179-08-1. 240 pp. f 39,95

Uitgeverij Astraea, Leiden, 1996; Duivelshoekreeks nummers 5 en 6; onder redactie van A.J. Hanou en M. van Vliet

Het is toepasselijk dat het eerste nummer van dit tijdschrift over tijdschriftstudies aandacht besteedt aan een nieuwe uitgave van wat door de uitgever misschien iets te royaal 'het eerste "echte" Nederlandse tijdschrift' wordt genoemd, maar wat in elk geval een van de allereerste satirische tijdschriften in de Republiek was, de *Haegse Mercurius* van Hendrik Doedijns, en van de bekendste navolger daarvan, *Den Amsterdamschen Hermes* van Jacob Campo Weyerman. Beide edities verschenen in 1996 in de 'Duiwelshoekreeks' van uitgeverij Astraea te Leiden.

De Haegse Mercurius, behelsende *Vermakelijke, Satyrique, Galante, Stigtelijke, Politique, Academische, Emblematique, en andere Reflexien*; Gemaakt op de voorvallen van desen Tijd, werd door Hendrik Doedijns geschreven en uitgebracht tussen 7 augustus 1696 en 9 september 1699. Deze uitgave, bezorgd door Rietje van Vliet, geeft de tekst van het eerste half jaar (52 afleveringen), voorzien van een nuttige inleiding waarin onder meer de politieke context waarin het blad verscheen wordt geschetst, en een uitgebreide personen- en zakenindex.

Er is voor gekozen om geen verklarende teksteditie te maken (d.w.z. de noten geven alleen vertalingen van de vele buitenlandse passages en frases) omdat er, volgens het woord vooraf, al te veel uit te leggen zou zijn waardoor de tekst zelf aan historische en literaire waarde zou inboeten. Deze beslissing is begrijpelijk, maar het lezen van de *Haegse Mercurius* wordt er voor de gemiddelde twintigste-eeuwse belangstellende niet gemakkelijker op.

De Haegse Mercurius is een voorbeeld van een tijdschriftgenre dat 'mercur' werd genoemd, naar de bode van de goden die ook god van de handel was. Vanaf het midden van de zeventiende eeuw verschenen veel bladen met die naam, sommige serieus, andere meer gericht op amusement, weer andere voornamelijk gevuld met nieuws en politiek commentaar. *De Haegse Mercur* was in de Republiek het eerste volwassen satirische tijdschrift en stond zo aan het begin van een ontwikkeling die haar hoogtepunt vond in de publicaties van Jacob Campo Weyerman en een voorloper was van de latere spectatoriale tijdschriften. Hendrik Doedijns, die zich vooral liet inspireren door contemporaine Franse voorbeelden maar ook door Juvenalis en Horatius, stelde zich naar eigen zeggen ten doel 'om de fouten maer alleen te atterquieren, sonder de brave luyden van eenige Professie te chagrineren'. Om dat te bereiken refereerde hij kort aan een nieuwsbericht, waarna hij vrij associërend, overdrijvend, soms verdraaiend, verder ging en via onverwachte wendingen vaak met de vreemdste conclusies eindigde. Doedijns verwachtte van zijn lezers dat ze op de hoogte waren van binnen- en buitenlandse politiek en bovendien Latijn, Grieks en Frans lazen, en zijn verwijzingen naar klassieke en

moderne literatuur konden oppikken: hij had een ‘koffiehuispubliek’ van studenten, kunstenaars en intellectuelen op het oog.

Onder dit soort lezers bevonden zich duidelijk veel trouwe fans: van losse afleveringen van de *Haegse Mercurius* verschenen vele herdrukken, gevolgd door een integrale herdruk van het tijdschrift in 1735. Zoals te verwachten viel, maakte hij echter ook de nodige vijanden, wat blijkt uit een reeks pamfletten gericht tegen Doedijns’ libertijnse levenshouding en zijn kritische instelling ten opzichte van gezag en religie: met zijn aanvallen op wat hij zelf noemde ‘de Bigoterie, Hypocrisie, Cagoterie, Waan-Geloof, &c’, zijn voortdurend benadrukken van de menselijke rede als enige toetssteen van de waarheid en maatstaf van het handelen, was Doedijns een vroege exponent van de Verlichting.

Van de *Haegse Mercurius* verschenen vrijwel onmiddellijk navolgingen (zoals de *Amsterdamsche Mercurius*, februari-mei 1698) en vertalingen. Na Doedijns’ dood in 1700 wordt zijn naam genoemd als standaard, danwel afschrikwekkend voorbeeld, voor schrijvers van satirische tijdschriften. Van Effen vond hem niet deugdzaam genoeg (‘vunzig’ zelfs) en Doedijns’ reputatie in de late achttiende en negentiende eeuw is zonder meer slecht te noemen. Voor Jacob Campo Weyerman echter was Doedijns de enige collega die hij kon waarderen; hij imiteerde de *Haegse Mercurius* zowel wat betreft opbouw als stijl in zijn *Amsterdamschen Hermes*. Zynde *Een historisch, poëtisch, en Satyrisch verhaal van de zotheden der voorby zynde, der tegenwoordige, en der toekomstige Eeuw; benevens eenige liefdens gevallen, staatkundige Coffihuis opmerkingen, en Courant-perioden*. [...]. Het blad verscheen wekelijks van september 1721 tot september 1723.

In deze teksteditie, ingeleid en geannoteerd door Riet Hoogma en Mandy Ruthenkolk, worden de eerste acht nummers van de eerste jaargang gegeven. Weyermans

‘mercur’, een vervolg op zijn *Rotterdamsche Hermes*, bevatte satirische beschouwingen over uiteenlopende onderwerpen, verhalen, droomsatiren, gedichten, commentaren op krantenberichten. Ook hier kwam het procédé erop neer dat een krantenbericht de aanleiding vormde voor digressie: het was het thema voor een beschouwing over een onderwerp dat er vaak maar zijdelings mee te maken had. In deze uitgave is *Het papiere voorhangsel voor den Amsterdamsen Hermes* opgenomen, Weyermans eerste voorrede als weekbladauteur. Hij schrijft over de oorsprong van de satire (‘Schip- Hekel- en Steek-dichten’), verwijzend naar Quintilianus en Horatius en de zeventiende-eeuwse classici Casaubon en Dacier, en geeft een driedeling van satirische auteurs, waarbij hij zichzelf plaatst in de traditie van zowel de moderne als de klassieke satire. Hij lijkt vervolgens echter de traditionele apologie van satirici (die zegt dat de schrijver uit morele verontwaardiging niet anders kon dan zijn tijdgenoten te hekelen) op de hak te nemen wanneer hij in een intentieverklaring vol zelfspot beweert dat ‘zyn eerste oogmerk is, om de geschreeve Copeijen tegens de gestempelde penningen, en om die penningen tegens de vermakelykheden des leevens te verruilen’. Interessant zijn bovendien Weyermans opmerkingen over de stijl die hij in zijn blad nastreeft: hij wil los en gevarieerd schrijven, vooral niet ‘lam, loom en log’, en vindt, zich duidelijk afzettend tegen de idealen van het classicisme, dat ‘een Auteur, die zyn schriften geduurig overlekt en overpolyst, gelyk is aan een Goutsmit, wiens goude klomp, veel van zyn kostelyke stof verliest, wanneer hy er braaf met de vyl achter her zit’. Juist vanwege zijn briljante stijl is Weyermans *Amsterdamschen Hermes* nog steeds zeer leesbaar; de uitgebreide noten in deze editie geven daarnaast noodzakelijke informatie over de achtergrond waartegen dit alles geschreven werd.